

Nr 223.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 54 regeringsformen samt §§ 37 och 50 riksdagsordningen.*

*Utrikesnämnden är
»en förgylld råttfälla».*

K. G. Westman.

*Land skall med lag byggas,
ej med godtycke och anarki.*

De svenska landskapslagarna.

Den liberale statsministern Nils Edéns ministär framlade år 1921 slutspurten av den liberala författningsrevisionen. Därmed var, sade han, den stora demokratisering, som begynts vid urtima riksdagen 1918, fullständigt genomförd. I detta slutackord ingick även »riksdagens medverkan i utrikespolitiska ärenden». Demokratiseringen i denna del innefattade »två huvudsakliga nyheter». Den ena var inrättandet av »*utrikesnämnden*». Den andra var riksdagens direkta andel i utrikespolitiska avgöranden, som kom till uttryck i 56 § *riksdagsordningen*. Med denna författningsrevision slutförde liberalismen sina glänsande uppgifter i Sverige. Programmet var uttömt.

En ny tid kom, då utrikesärendena komplicerades. Världssamfundets åskmoln tornade upp sig vid horisonterna. Sveriges två ovannämnda redskap för att möta dem voro för fattiga. De voro i själva verket ingenting. Det blåste upp till fortsatt strid för redskap, som kunde tjäna åtminstone ett framåtskridande även för Sveriges del mot fasta konturer inom töcknet av den drömda företrädesvis med blodsutgjutelser förberedda internationella rättsordningen.

*

Utrikesnämnden avslöjade sig snart som en dimfigur vänligen talat. Marks von Würtembergs kommitté, som tillskapat den, uppfordrade vid dess framträdande även mig till ett allvarligt övervägande. Nämnden fick ju ej väcka förslag, ej besluta någonting, ej föra protokoll. Den var sekret och på ett förkonstlat sätt. Den fick ej välja ordförande. Den sammanträdde på slottet under Konungens ordförandeskap, ehuru grundlagen förbjuder Konungen att delta i riksdagsförhandlingar. Detta som exempel på tvekan inför kommittéförslaget. En riksdagsmotion av mig därom svällde ut till en diger avhandling. Samtidigt fullföljdes av mig upprepade motioner att *i stället för utrikesnämnden skapa ett utrikesutskott, likställt med övriga fasta utskott med normal livsföring.*

Även från andra håll mötte nämnden kritik. Konstitutionsutskottets ordförande Reuterskiöld fränkande den karaktären av en riksdagsberedning,

därför att den, såsom han sade, »vänder ryggen mot riksdagen». Nuvarande justitieminister Westman kallade den en gång i riksdagen för »en förgylld råttfälla».

Slutligen kom år 1937 ett *utrikesutskott* till stånd med bifall till min senaste motion i ämnet. Men samtidigt skänktes nämnden ett janusansikte, en dubbeltillvaro. Den skall fortfarande även kvarvara som utrikesnämnd, som ju konsekvent bort gå bort ur livet vid utrikesutskottets födelse, med sin specifika sekretess. Denna senare har gjort, att det nya utrikesutskottets gamla påbröd blivit föremål för omtyckta besök av utrikesministrarna. De kunna där med hemlighetens skimmer förgylla upp armodet i Sveriges utrikespolitik. Efter någon generation kommer säkerligen nämndens avigsida på utrikesutskottet att omsider avföras från dagordningen. Men varför får det icke ske tidigare och varför fick det ej ske genast?

Det bör i detta sammanhang erinras, att avskaffandet av *den diplomatiska sekretessen* var under den liberala guldåldern i princip ett vänsterns gemensamma program. År 1921 förelåg ett bjudande tillfälle att gå från program till handling. Jag motionerade då om grundlagsändring i syfte att befästa publicitet i utrikespolitiska förhandlingar och avgöranden. Riksdagen avlät en skrivelse i motionens syfte. Men ingen regering har ännu varit lyhörd för denna uppfordran.

Tvärtom kultiveras den diplomatiska sekretessen alltmer såsom ett vackert ändamål i vår utrikespolitikens tillvarelsesätt. Särdeles viktigt anses det från s. k. ledande håll, att ingen röst bör få tillfälle att göra sig hörd i utrikesutskottet eller utrikesnämnden för en framryckning vid sidan av våra rustningar tillika mot förutsättningarna för en internationell rättsordning och varaktig fred. Detta tidstecken illustreras senast i debatten i första kammaren den 15 maj 1940 om Sveriges befattning med den internationella rättsordningens problem. (Se kammarens protokollhäfte för 1940 nr 28 sid. 64—83.)

Första kammarens för tidigt bortgångne förste vice talman Olof Olsson sade mig mer än en gång, att han ämnade i utrikesutskottet intaga en annan ställning i Ålandsfrågan till förmån för ålänningarna än den 1939 framlagda regeringspropositionen. Tidigare talade Olsson även i riksdagen emot den diplomatiska sekretessen i allmänhet och efterlyste riksdagens förenämnda skrivelse av år 1921.

Den andra grundvalen för vänsterns uppblomstrande utrikespolitik var som sagt tillkomsten av 56 § *riksdagsordningen*. Även detta lagrum, av vilket statsminister Edén väntade så mycket, har i tillämpningen blivit så gott som en nullitet. När den någon gång kommit till nödigt bruk, så har den likaledes omsorgsfullt inbäddats i sekretess och mörkläggningar utan för mig begripliga anledningar.

Bemödanden ha därför icke kunnat undgås att tillföra 56 § *riksdagsordningen något innehåll i förening med öppenhet i framträdandet*.

Senast år 1939 väcktes två motioner i utrikespolitik i första kammaren. Den ena av *Östen Undén*, som i en motion nr 16 äskade reform av § 56 riksdagsordningen. På anförda skäl påkallade han skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om »utredning och förslag angående sådana ändringar i § 56 riksdagsordningen och därmed sammanhängande föreskrifter i andra författningar, som må finnas ägnade att underlätta samråd mellan regering och riksdag särskilt i utrikespolitiska frågor». Bland annat erinrade han följande: »Enligt ordningsstadgarna för kamrarna, § 14, må ej anteckning i protokollet ske av yttranden, som förekommit under sammanträde inom lyckta dörrar. Denna föreskrift synes vara olämplig. Det vore av stort intresse att erhålla ett stenografiskt diskussionsprotokoll över förhandlingarna. Jämlikt 1937 års lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar är protokollet skyddat mot offentliggörande under 50 år, där ej Konungen och vederbörande kammare annorlunda besluta.»

Carl Lindhagen gick i motion nr 194 längre. På anförda grunder utmynnade motionen i enahanda yrkanden, som väsentligen återupprepas nedan såsom yrkanden även i denna motion.

Konstitutionsutskottet förordade i utlåtande nr 14, att riksdagen i *anledning av båda motionerna* ville göra en sådan hemställan om ändringar i § 56 riksdagsordningen, som av Undén hemställts. Min motion i den mån den icke kunde anses därmed besvarad borde icke till någon riksdagens åtgärd föranleda. Detta blev ock riksdagens beslut vid det tillfället. Vid diskussionen i första kammaren försäkrades dock från en ledamot i utskottet, att utskottets hemställan innefattade en förutsättningslös utredning och således i stort inbegrep även mina förslag utom i frågan om dagordningsinstitutet — vilket ej heller jag förordat (se första kammarens protokoll 20 maj 1939 nr 32 sid. 3—10).

*

Nu har i *proposition nr 254* besvarats det av förra riksdagen gjorda äskandet. Det är justitieminister Westman som grundlagsenligt framlagt propositionen. Den utvisar emellertid, att utredningen överlämnats till utrikesdepartementet, som till »sakkunnig utredningsman» utsett professorn i statskunskap vid Uppsala universitet Axel Bruswitz att med sina kunskaper inom utrikesdepartementet verkställa förberedande utredning. Denna utredning har ställts i förgrunden i propositionen såsom det i stort sett avgörande ordet. Sedan har justitieministern tagit till ordet med resultat att *den av båda motionärerna och riksdagen år 1939 förordade granskning av 56 § riksdagsordningen* icke föranlett förslag till någon ändring i dess nuvarande lydelse.

Däremot föreslås ett par ändringar i § 54 regeringsformen samt §§ 37 och 50 riksdagsordningen, som i framåtanda skänka man skulle nästan kunna säga *mindre än ingenting*. Den ändrade lydelsen av § 54 regeringsformen är dessutom, såvitt jag förstår, vad man kallar reaktionär. Och till denna har

nu Undén i en redan väckt motion anslutit sig och frånfällt sin år 1939 förordade reform av 56 § riksdagsordningen. Propositionen inför där en diktatur för ordföranden i utrikesnämnden, som äger att utvidga nämndens föreskrivna »största varsamhet i meddelanden» till den ovillkorliga tystnadsplikt Konungen eller den, som i hans frånvaro leder förhandlingarna, anser vara av nöden. Då äro enligt propositionen ledamöterna därtill även förbundna. Där har sålunda för första gången i grundlagen inskrivits en »ledares» ensamma rättighet, ett första förstulet inslag i demokratiens här som annorstädes hotande förfall mot s. k. politisk boskapsskötsel. Och i sak är det väl ett s. k. sammelsurium, att *icke såsom vederbör allas uttalanden stenografiskt återgivas utan blott uttalande från den, som begär det, eller som ordföranden vill privilegiera.*

Enligt förslaget skall tillika fortfarande vid det viktigaste tillfället eller diskussionen inom kamrarna vid sammanträde enligt 56 § riksdagsordningen yttrandena stenografiskt återgivas endast om kamrarnas arbetsordning påkallar det. Det kan väl ej vara annat än olagligt att hänvisa en så konstitutiv fråga till avgörande i en ordningsstadga såsom även synes vara utredningsmannens mening. Grundlagen bör till samtidens och eftervärldens känedom föreskriva bevarat referat i detta fall. Hitintills har det ej heller någonsin skett.

Med åberopande av mina tidigare motioner, senast vid 1939 års riksdag, får jag hemställa,

att riksdagen ville avslå propositionens småsaker samt med ledning av förslag från konstitutionsutskottet till förmleringar besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till följande ändringar i det konstitutionella samarbetet mellan regering och riksdag i utrikesärenden, nämligen

1) att den gamla *utrikesnämndens vålnad avskaffas definitivt* med rätt för regeringen att påkalla utrikesutskottets sammanträde mellan riksdagarna;

2) att den i 54 § regeringsformen omnämnda framställningen till riksdagen av det utrikespolitiska läget lämnas till riksdagen in pleno med rätt för riksdagsmedlem att uttala sig och framställa spörsmål;

3) att varje meddelande till riksdagen från regeringen sker enligt 56 § riksdagsordningen och icke till utrikesutskottet utan till riksdagen in pleno med rätt till diskussion och uttalande, i vilket sistnämnda fall avgörandet, om votering begäres, sker efter namnupprop enligt riksdagskatalogerna;

4) att sammanträde enligt 56 § riksdagsordningen med skyldighet för regeringen att lämna upplysningar även skall äga rum, när minst 20 ledamöter från vardera kammaren påkalla sådant;

5) att sekretess vid dessa sammanträffanden äger rum endast, när synnerliga anledningar därtill föranleda; och

6) att vid alla förenämnda sammanträffanden mellan regeringen och riksdagen inför öppna eller slutna dörrar enligt stadgande i grundlagen föras protokoll med stenografiska referat av alla yttranden.

Stockholm den 29 maj 1940.

Carl Lindhagen.
